

Срђан М. Першић*
Београд

УКРАЈИНСКО ПИТАЊЕ ДАНАС

Приказ зборника радова: „Украјинско питање данас“, приредно Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2015, 172 стр.

Грађански рат у Украјини, који је почео 2014. године, а поводом тога европска и светска криза на релацији Запад – Русија су подстакли стручњаке из области политикологије, геополитике, социологије и историје да размотре *украјинско питање* у данашњем

* Доктор политичких наука,

времену. Наиме, приређивач зборника Зоран Милошевић, са Института за политичке студије у Београду, и аутори из Украјине, Русије, Белорусије и Србије, су осветлили ово питање, јер у Србији и на Балкану нема довољно знања о овом проблему. Поред тога, аутори су мишљења, како и напомињу у предговору зборника, да се иза *украјинског питања* крије дезинтеграција руског етничког простора. Тиме постоје и одређене паралеле са дезинтеграцијом етничког простора Срба на Балкану. С тим у вези, у издању Центра академске речи, у оквиру едиције Геополитичке расправе, у јану-ару 2015. године је објављен зборник „Украјинско питање данас“.

Зборник је, поред *Уводне речи*, подељен у три целине: *Украјинско питање* (25–102. стр.), *Паралеле: Југославија – Украјина* (103–152. стр.), *Решења* (153–169. стр.). Наслови делова зборника осликавају историјски настанак и развој *украјинског питања* и његово поређење са питањима дезинтеграције Југославије и српског етничког простора. Радови у зборнику имају политиколошки, геополитички, социолошки и историјски приступ.

Зборник почиње са Уводном речи, тј. са текстом Александра Огородникова, „Да ли је тако једноставно ‘украјинско питање’?“ где аутор представља значење украјинства као идеје неопходне за борбу са руском државношћу и јединством руског народа. *Украјинство* није идентитет саздан на локалној самобитности већ представља негирање рускости. То је антисистем у односу на систем руске цивилизације (11).

У првом делу зборника, *Украјинско питање* (25–102. стр.), аутори сагледавају настанак проблема, тј. настанак „пројекта Украјина“ и *украјинства*, његов развој током 20. века и његову последњу фазу, данашње екстремно везивање *украјинства* за САД, НАТО и ЕУ, преко националистичких и неонацистичких политичара и организација. Анализира се *украјинско питање* као дезинтеграцијски фактор руског етничког, културног и политичког простора. Тако је први рад „Украјинска држава и њене перспективе у оценама Романа Дмовског“, Кирила Шевченка, историчара са Руског државног социјалног универзитета из Москве, филијала у Минску. Шевченко прати дијагнозу о Украјини, коју је још 1930. године дао један од највећих пољских мислиоца, Роман Дмовски. Текст прво сагледава налазе Дмовског о украјинској елити, њеном хетерогеном етничком саставу, њеној екстремној идеологији и начину деловања. Друго, бави се суштинским питањем, а то је однос Украјине са Русијом

и Западом. Шевченко показује да се ти односи нису уопште променили ни у данашњем времену, јер „пројекат Украјина“, како у првој половини 20. века тако и сада, користи Запад за подривање Русије и за реализацију сопствених политичких и економских интереса на евроазијском простору. Разлика је само што се Украјина у првој половини 20. века посматрала као економска и политичка филијала Немачке, а на почетку 21. века као филијала САД. Шевченко наглашава налаз Дмовског да ће насилна реализација „пројекта Украјина“ довести до крваве трагедије – што управо данас и гледамо.

Рад „Ко је дошао на власт у Кијеву“ Зорана Милошевића (Институт за политичке студије, Београд) сагледава верску, националну и политичку припадност нових владара у Кијеву. Они су дошли на власт после крвавих демонстрација у зиму 2013/14. и насилног збацивања с власти Виктора Јануковича у фебруару 2014. године. Украјина је већински земља грађана који се изјашњавају да припадају православној вероисповести, али Милошевић у тексту јасно показује да су носиоци власти људи који нису из већинске Украјине, већ су припадници разних секти, антиправославних организација и авантуристи (Турчинов, Јацењук, Аваков). Велики део нове власти припада разним неонацистичким организацијама са запада Украјине које су и извршиле насилно рушење претходне власти (Јарош, Билецки). На овај начин Милошевић показује да је „украјинска идеја“ на почетку 21. века добила своју екстремно насилну карактеристику. Дакле, и Милошевићеви налази показују да су анализе и прогнозе о „украјинству“ и његовој елити, пољског мислиоца Дмовског, биле тачне. Односно, Милошевић нас упућује да се „украјинство“, као антируска идеја, налази у својој, последњој фази развоја – у убитачном екстремизму.

Јевгениј Спицин, историчар из С. Петербурга, у тексту „Украјина у XX веку: шта је истина?“ разматра дешавања са „пројектом Украјина“ у периоду револуције 1917. и грађанског рата који је после уследио, као и у периоду Совјетског Савеза. Аутор анализира деловања разних група са позиције „украјинства“ и њихове покушаје да, у вртлогу нестанка руске монархије, оснују независну украјинску државу, везану за Немачку. Сви ти покушаји су кратко трајали и пропали су победом совјетске власти, а про-тагонисти украјинства су завршили у избеглиштву. Међутим, аутор прати и развој „украјинства“ у самом бољшевичком покрету и формирање Украјинске Совјетске Социјалистичке Републике

(УССР). Сагледава се, деловање бољшевика, скривених поборника „украјинства“, који су преко Лењина и Троцког успели да осујете Стаљинов и Молотовљев пројекат да УССР буде република у саставу Руске ССФР (као део руског идентитета), а не република у саставу СССР-а (као посебан идентитет). Током постојања СССР-а поборници „украјинства“ су активно деловали кроз Савез писаца УССР, Савез кинематографа УССР и, наравно, политички у самом руководству партије и републике. Према томе, период Совјетског Савеза је веома значајан, јер „пројекат Украјина“ није нестао, већ се одржавао, како комунистичким погрешним схватањем питања националности, тако и очигледним наметањем „украјинства“ целој републици. То је створило услове да се са нестанком СССР-а Украјина формира као посебна држава.

Фјодор Гајда, са Историјског факултета МГУ „Ломоносов“ у Москви, се у раду „Украјина и Мала Русија: периферија и центар“ бави истраживањем настанка појма *Украјина*, односно, каснијим проширивањем овог географског појма са одређењима националног идентитета – уместо његовог стварног значења „крајина“ или „гранична земља“. Наиме, Гајда показује да је појам Украјина, као идентитетска одредница свих који живе у овој држави, појавио у новије време. Иако и родоначелник украјинске националистичке историографије М. Грушевски казује да је Украјина чисто изведеница од речи „крајина“, украјински емигранти су на Западу током 20. века овај појам митологизовали – како би се становницима руских југозападних крајева постепено наметали засебан идентитет. Бољшевичка политика националности је овај митологизовани појам Украјине прихватила што је пресудило да се одржи до данас. Истовремено, Гајда сагледава настанак појмова *Мала Русија* и *Малорус*, који су, такође, у свом значењу имали само географско одређење, без икаквих етничких одредница. То се види још у 17. веку, за време Богдана Хмељницког, од када руски цареви и Кремљ све становнике јужних и југозападних крајева руског царства, као и козаке, у својим документима и препискама, називају Малорусима у географском значењу. Управо због тога тај појам је био забрањен у Совјетском Савезу, а афирмисан је идентитетско митологизовани – Украјина.

Александар Полунов, са Руског факултета државне управе, МГУ „Ломоносов“ у Москви, у раду „Власт, идеологија и проблеми историјске самопознаје: руско становништво Крима од 2005 –

2010. године“ разматра механизме утицаја државне власти Украјине, после нестанка СССР-а, на историјску самопознају друштва, стратегије адаптације или одбацивања идеолошких система ставовништва, које предлаже власт. На примеру Аутономне Републике Крим, која је била у саставу Украјине, Полонов показује како се различити погледи на прошлост испољавају у области културе, тј. у празновању, уређивању споменика, у часовима историје у школама, итд. Полонов ипак закључује да су се украјинизацији Кримљани супростављали акцијама грађанске непослушности, што је, између осталог, створило неопходне услове за повратак у састав Русије.

Белоруски политиколог Лав Криштапович у свом раду „Европске интеграције Украјине као пут у катастрофу“ анализира делатност оних политичких снага у Украјини које су оријентисане ка Европској унији и САД. Међутим, Криштапович показује да је оријентација ка ЕУ и САД „слепа улица“ јер се не заснива на интересима грађана Украјине већ на интересима и геополитичким амбицијама САД и НАТО-а. Аутор наглашава да је потребно схватити тај светски контекст како би се у данашњој Украјини разумеле политичке појаве. Једна од тих појава је и русофобија, али и феномен обнављања Новорусије, као руског идентитета.

У другом делу зборника, *Паралеле: Југославија – Украјина* (103–152. стр.), аутори сагледавају, с једне стране, украјинско питање у светлу грађанског рата и геополитичког сучељавања атлантистичког Запада са Русијом, и са друге стране, анализирају се сличности са грађанским ратовима на тлу Југославије. Први рад је „Паралеле: Југославија – Украјина, према оценама страних експерата“, Николаја Малишевског, политиколога из Минска. У раду се наглашава да се током времена у Украјини (као и у Југославији) нагомилало много унутрашњих проблема, који су довели до једног од најужаснијих грађанских ратова. Иза дешавања у Украјини, наглашава Малишевски, стоје англо-саксонске елите, по обрасцу створеном и провереном на простору бивше Југославије. Запад намерава да вештим стварањем кошмара (грађански рат), као и у Југославији, присили да Украјина постане део њене сфере утицаја и контроле.

Политиколог Срђан Перишић, у раду „Геополитичко одвајање Украјине од Русије“ данашње *украјинско питање* и кризу посматра кроз унутрашњу и спољну димензију. Унутрашња димензија

је подељеност Украјине на језичкој, верској и политичкој основи. У том смислу Перишић показује да је данашња украјинска елита, иако етнички већински руска, прихватила *украјинство* и украјинизацију. Та елита има свој националистички део, заступљен на западу Украјине, и либерално западњачки део у Кијеву и централним регионима земље. Тај други део елите чине присталице *европског избора*, и зато се према Русији односе као према туђој земљи, туђем начину живота. *Украјинство* је за њих гаранција прозападног правца, гаранција да ‘Украјина неће бити Русија’. Управо је та идеологија најопаснија (опаснија од украјинског национализма), а заједно са њим чини идејну основу данашње русофобије. Према Перишићу спољна димензија кризе представља сузбијање и онемогућавање Русије да се обнови и изгради као засебан геополитички пол у свету. Управо, у готово вишевековном геополитичком сузбијању Русије од стране Запада, Перишић види кључни фактор који је и изазвао верску и политичку распоућеност Украјине у прошлости, али и грађански рат 2014. године.

Душан Пророковић (Центар стратешких алтернатива, Београд) у раду „Употреба хибридних идентитета у геополитичке сврхе: Босна 1914 – Украјина 2014“ говори о хибридним идентитетима, који су, за разлику од народотворног изграђивања идентитета заједнице, индуковани споља, и стварају се брже. Такав идентитет је увек споља подстицаван, у оквиру неког државотворног идентитета, при чему су се за основу хибридности користиле локалне различитости. Циљ индуковања хибридног идентитета је да се државотворни идентитет неке нације разгради, тј. ограничи његов утицај. Хибридни идентитет се изграђује на радикалном антагонизму према матици и подложен инструментализацији у геополитичке сврхе. Пророковић напомиње да примера таквих идентитета има на постјугословенском и постсовјетском простору. Типичан пример брзо и споља индукованог идентитета је босанство/бошњаштво. Оно се почиње образовати одмах пошто је Аустроугарска окупирала Босну, крајем 19. века. Искористена је муслиманска вера како би се брзо изградио посебан босански идентитет у односу на српски, без обзира што се ради о једном народу. Слична појава је и са украјинским хибридним идентитетом. Пророковић наводи да се украјински идентитет, са различитим интезитетом развијао кроз комунистички период, али да замах добија после нестанка СССР-а, када његову индукцију споља преузима англо-саксонска

геополитика (САД). Циљ је Украјинце супроставити руском цивилизацијском огњишту и променити им геополитички код (135).

Бранко Баљ (Економски факултет, Суботица) у раду „Рефлексије новије историје Европе на Украјину“ украјинску кризу посматра кроз ревизију историје Европе у 20. веку, изједначавањем нацизма, фашизма и руског бољшевизма – као једнако одговорних за избијање Другог светског рата. Такав начин ревизије историје уствари уводи Европу у све већу кризу, што се види на примеру Украјине. Баљ наводи да се Украјинцима успешно конструише да су им, иако су највише пострадали у Другом св. рату од стране нацизма, ипак највећи непријатељи бољшевици, тј. Руси. Центар ревизије је на Западу, а усмерен је окривљавањем Русије како за Први, тако и за Други светски рат.

Украјински социолог Сергеј Сироватски у тексту „Православље у савременој науци о религији у Украјини“ сагледава покушаје украјинске интелектуалне, академске елите да заједно са тзв. теолозима непризнатих расколничких цркава (Украјинска православна црква Кијевског патријархата; Украјинска аутокефална православна црква) као и са Грчко-католицима, образује једну јединствену Украјинску православну цркву – која би била под јурисдикцијом Ватикана. Даје се и генеза расколништва изопштеног из Цркве митрополита Филарета, који је водећи агитатор ове идеје.

Трећи де зборника *Решења* (151–169. стр.) обухвата рад политиколога Лава Криштаповича под насловом „Општеруска историја као национална идеја Руса, Белоруса и Украјинаца“. Рад закључује зборник са идејом да је основни задатак сваког народа да у конкретном историјском периоду свог постојања мора да пронађе кључ за очување својих историјских традиција и националних вредности. Тако су и Руси, Белоруси и Украјинци позвани да се ради свог општег напретка и будућности врате својој општеруској историји тако што ће крочити на пут своје интеграције. То је њихов кључни задатак, а све ради просперитета. Дакле, интеграција руског света је кључ који разрешава и тзв. украјинско питање.